

# *Nieuwsbrief*

## **Gallenwerkgroep Nederland**

**Nieuwsbrief 5  
februari 2011**



### **Met in deze nieuwsbrief:**

- **Aankondiging internationaal gallenweekend Engeland** 3
- **Bloemenkinderen uit de herfst** 4
- **Galle Chernobyl** 4
- **Meer informatie over builenbrand in maïskolven** 5
- **Wijzigingen en aanvullingen 4e druk Gallenboek** 5
- **Gallenliteratuur te koop** 6
- **Om naar uit te kijken...stompe schorsknopgalwesp** 5

## Van de redactie:

In 2009 werd het eerste Internationale gallenweekend georganiseerd. Dit jaar organiseren onze Engelse gallenvrienden het tweede Internationale gallenweekend. Dit is de ultieme mogelijkheid om met gedreven, aardige mensen meer te leren over gallen. In deze nieuwsbrief besteden we daar aandacht aan en hopen op veel aanmeldingen. Verder worden in deze nieuwsbrief nog enkele nieuwe soorten voor Nederland (zie o.a. hieronder) besproken. Met deze digitale nieuwsbrief worden ook twee andere PDF-bestanden meegestuurd:

- een overzicht van te koop aangeboden literatuur over gallen uit de collectie van Floris Grotenhuis
- een overzicht van wijzigingen en aanvullingen in het galenboek 4e druk.

Veel leesplezier.

Jojanneke Bijkerk en Roelof Jan Koops

## Foto op omslag: Gal in bloemhoofd van gele morgenster.

Kees Koops vond in Leiden een aantasting van de brandschimmel *Microbotryum tragopogonis-pratensis* op de gele morgenster (*Tragopogon pratensis subsp. pratensis*). De soort was nog niet eerder in Nederland vastgesteld, maar volgens de literatuur moet de brandschimmel veelvuldig in Europa voorkomen. Er wordt echter niet voldoende gericht naar gezocht. Overigens zijn er binnen Nederland nauwelijks verspreidingsgegevens van brandschimmels bekend (Med. Huub van der Aa). Als je de gal vindt, kan je mogelijk wat materiaal verzamelen. Neem contact op met Huub van der Aa. Hij zal dan proberen de schimmel te isoleren t.b.v. de CBS culture collection.

Even rond googelen leverde al een tweede waarneming in Nederland op binnen een forum over ecologisch tuinnieren (plaats onbekend). Hieronder nog een foto van de aantasting (links onaantast).



Brandschimmel *Microbotryum tragopogonis-pratensis*, Roelof Jan Koops

## Colofon

De Nieuwsbrief Gallenwerkgroep Nederland (onder EIS) is een initiatief van enkele enthousiaste cecidiologen en gallenliefhebbers. De nieuwsbrief komt onregelmatig uit en is gratis. Voorlopig wordt de Nieuwsbrief alleen digitaal verstuurd. U mag altijd de Nieuwsbrief doorsturen naar geïnteresseerden in uw omgeving. Heeft u een digitale nieuwsbrief gemist, dan kunt u deze terugvinden op de website: [www.plantengallen.com](http://www.plantengallen.com) Geïnteresseerden kunnen een mail sturen naar de redactie.

## Inzending van kopij :

Kopij kan toegezonden worden naar de redactie: Jojanneke Bijkerk en/of Roelof Jan Koops

[Jojanneke@plantengallen.com](mailto:Jojanneke@plantengallen.com)  
en/of [r.j.koops@gmail.com](mailto:r.j.koops@gmail.com)

## Redactieadres:

Roelof Jan Koops  
Bosrandweg 13  
7722 KB DALFSEN

## Gallenwebsites:

<http://www.plantengallen.com>

<http://www.people.zeelandnet.nl/grad/gallen/>

<http://www.xs4all.nl/~werthof/plantengallen.html>

## Waarnemingen:

Uw gallenwaarnemingen kunt u invoeren in een excelbestand. Dit bestand is op te vragen bij: [j.c.roskam@biology.leidenuniv.nl](mailto:j.c.roskam@biology.leidenuniv.nl) De waarnemingen komen zo direct in de databank van EIS-Nederland.

## Tweede Internationale gallenweekend georganiseerd!!!

In 2009 was het eerste internationale gallenweekend in Oostvoorne, Nederland. Dit was een groot succes, waarbij we veel van elkaar geleerd hebben en veel bijzondere waarnemingen hebben gedaan (zie ook het verslag in gallen-nieuwsbrief 2 pagina 3 en 4). In het weekend van **8, 9 en 10 juli 2011** wordt het **tweede internationale gallenweekend** gehouden in Ipswich, Engeland. Dit maal georganiseerd door onze gallenvrienden van de British Plant Gall Society (BPGS). We verblijven daar in een Holiday Inn Hotel. De bereikbaarheid is goed. Vanuit Nederland vertrekken dagelijks ferry's vanuit Hoek van Holland naar Harwich. Vanaf daar is het slechts een klein uur rijden naar Ipswich. Maar je kan natuurlijk ook via Calais-Dover. Dat is aanzienlijk goedkoper, maar wel verder rijden (zie hieronder).

Het weekend is niet alleen bedoeld voor specialisten. Juist voor beginners en geïnteresseerden is het een ultieme kans om iets meer te weten te komen over gallen en hun veroorzakers. Specialisten en gevorderden zijn zeer bereidwillig om kennis te delen met de minder gevorderden. Dit alles in een ontspannen en ongedwongen sfeer. Naast gallen kan er op de diverse onderzoeklocaties ook aandacht besteed worden aan andere soortgroepen. Het gaat al met al een heel gezellig weekend worden.

Hieronder ziet u een overzicht dat door onze Engelse vrienden gemaakt is met details over het hotel, prijzen (£100 = €117.43 op 24 januari 2011) en de omgeving. **LET OP!!! VOOR EIND MAART 2011 MOETEN DE AANMELDINGEN BINNEN ZIJN.** Dit in verband met reserveringen van slaapplekken in het hotel. Later aanmelden kan, maar de kans bestaat dat u dan geen kamer meer kunt boeken in het hotel en dat zou jammer zijn. Uw aanmelding kan gericht worden aan een van de twee redactieleden (zie colofon).

Geef bij uw aanmelding het volgende aan: Wanneer u aankomt en wanneer u wilt vertrekken (dus hoeveel overnachtingen); Wat voor soort kamer u wenst (één persoon, twee persoons (met al dan niet gescheiden bedden)); Of u graag een kamer op de begane grond heeft; Of u speciale dieet wensen heeft.

### Location & Accommodation :

*Arrangements have been made to stay at the Holiday Inn, Ipswich- Orwell, The Havens, Ipswich, Suffolk IP3 9SJ (Front Desk Tel. - 01473 272244). It is worth investigating the hotel's own website which includes information and useful maps. The Hotel is near the A14 and approximately 50 minutes from the Harwich Ferry. (Try Google Maps for route information.) It will be an ideal base for exploring some of the fine natural history sites of Suffolk. The cost of the weekend will be £260 for a double room and £150 for a single room. The package includes dinner on Friday and Saturday, breakfast on Saturday and Sunday and packed lunches on Saturday and Sunday.*

*Some members may find it convenient to stay an extra night. The price would be £65.00 for a single room and £110 for a double/twin room; dinner, bed and breakfast are included in these prices. (De betaling van het weekend wordt voldaan bij aankomst bij de balie van het hotel op vrijdagmiddag of vrijdagavond).*

### Provisional Programme

*Suffolk is one of those amazing areas of the UK with a wealth of different fascinating habitats. There are a number of sites within a short drive from our hotel. In his own inimitable way Jerry Bowdrey will be viewing the potential sites this coming spring. I am sure we can guarantee there will an interesting variety of habitats for our weekend explorations. Information and maps of the sites will be provided during our Friday evening get together. Tom Higginbottom (Voorzitter van de British Plant Gall Society)*

### Reisplanning

#### Callais-Dover

Kosten voor de overtocht van Calais naar Dover (ferry) liggen rond de €100,- voor een retour. Zie voor meer info en boekingen: [www.seafrance.com](http://www.seafrance.com) of [www.poferry.nl](http://www.poferry.nl). De prijzen voor een retour door de tunnel liggen (inclusief auto) tussen de € 100,- tot € 200,-. Vanaf Dover is het 2,5 uur rijden naar Ipswich. Hou bij de boeking van de reis rekening met de spits nabij Londen.

#### Hoek van Holland- Harwich

Kosten voor de overtocht van Hoek van Holland naar Harwich zijn aanzienlijk hoger en te vinden op [www.stenaline.nl](http://www.stenaline.nl). Voor deze overtocht is het handig om een nachtboot te nemen. U slaapt dan op de boot in een hut (verplicht). De kosten voor een retour zijn rond de € 300,- voor 1 persoon en € 370,- voor twee personen. Hier zijn geen maaltijden bij inbegrepen, wel het meebrengen van een vervoermiddel. Vanaf Harwich is het slechts 35 kilometer naar het hotel (3/4 uur).

Heeft u vragen, dan kunt u altijd contact opnemen met Roelof Jan Koops of Jojanneke Bijkerk. Wij helpen u graag verder.

## Uit: 'Bloemenkinderen van de herfst'

In een antiquariaat vond mijn vriendin Kristianne het boekje *Bloemenkinderen van de herfst* geschreven en getekend door Cicely Mary Barker en vertaald door Nannie Kuiper (1976) (ISBN 90 216 0396 9). Het is een boekje met korte versjes over planten en hun vruchten. Het is alleen nog te krijgen op antiquariaten sites. Het versje hieronder wilde ik jullie niet onthouden. *Roelof Jan Koops*

### *De hondsrozensgal*

Als de mensen naar me kijken  
en dan zeggen: wie is dat,  
waarom zit die kleine deugniet  
bovenop een rozenblad?

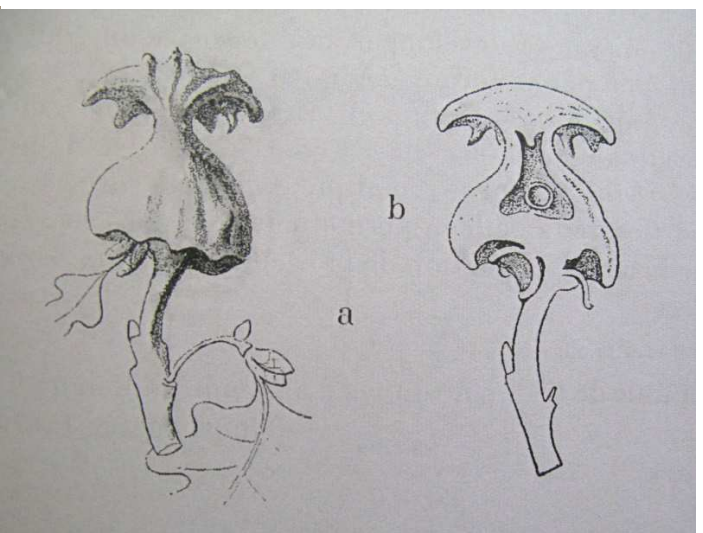
Nou, dan zeg ik altijd lachend:  
omdat ik de roos goed ken;  
zal ik jullie eens vertellen  
hoe ik hier gekomen ben.

Eerst kwam er een heel klein wespje  
en dat prikte in een blad;  
toen sprong ik opeens te voorschijn,  
omdat ik daar zin in had.



## Galle Chernobyl

Nadat mensen op reis zijn geweest in het zuiden van Europa komen er geregeld vragen binnen over een opmerkelijke gal, die opvallend is door kleur en vorm. Zo ontvingen we van Els Latten de hieronder geplaatste mooie foto van *Andicus dentimitratus*. Het betreft een gal die ontspringt in het napje van een eikel. De buitenzijde is veelal kleverig en biedt op die manier bescherming tegen mogelijke predatoren zoals sluipwespen. Diverse eikensoorten kunnen gastheer zijn voor deze galveroorzaker. Ook bladhoudende eiken (Buhr, 1965). Hieronder is een doornede van de gal weergegeven uit *Les Zoocécidies des plantes d'Europe et du Bassin de la Méditerranée* van Houard, 1908. Door de vorm wordt deze gal door de Fransen ook wel Galles au Chernobyl genoemd.



## Meer informatie over de builenbrand in maïskolven



In de laatste nieuwsbrief zond Teun Koops een bericht in over de 'builenbrand' op maïs (met foto's). In het Gallenboek van Docters van Leeuwen stond dat de gal zeldzaam was. Huub van der Aa geeft aan dat de soort anno 2011 niet meer zeldzaam is en dat de schimmels door secundaire schimmels worden aangetast en daarmee schadelijk kunnen zijn voor vee. Hieronder zijn reactie:

*Over de builenbrand op mais (mooie foto's !) nog het volgende: Dat deze gal (een mycocecidium) zeldzaam zou zijn klopt niet. Hij is bijna net zo algemeen als de maïsvelden van nu. De gallen zijn hier in de buurt overal aan te treffen. De opmerking dat hij gegeten wordt in Zuid America klopt: de gallen liggen in Mexico op de markt en vinden ruimschoots aftrek. Ze worden al sinds mensenheugenis gegeten en gelden als heel voedzaam. Je moet echter jonge gallen eten en geen gallen die al een stuivende sporenmassa hebben.*

*Wij kregen ze in mijn werkzame jaren op het CBS elk jaar van verschillende kanten toegestuurd (afdeling Medische en Veterinaire Mycologie), soms met de mededeling van lokale veterinairen dat de koeien ziek werden van maïs die was aangetast door deze brandschimmel. Dat lijkt strijdig met de alom geaccepteerde eetbaarheid voor mens en dier. Wij hebben daar een verklaring voor gevonden. De gallen worden in warme en vochtige tijden gemakkelijk aangetast door secundaire schimmels. Gemakkelijk op maïskolven overgaande schimmels zijn enkele soorten van het Deuteromyceten-genus *Fusarium*, behorende tot een ondergroep van het omvangrijke genus *Fusarium* die op een breed spectrum aan grassen voorkomt. Deze schimmels behoren echter tot de meest toxische grasbewoners, waar de koeien niet te veel van binnen moeten krijgen.*

*Terzijde: Het zijn dezelfde schimmels die gebruikt zijn in de biologische oorlogsvoering, o.a. in Vietnam. Een dikke 15 jaar geleden raakten wij betrokken bij de zgn Iran-affaire: Zij bestelden bij het CBS 9 stammen *Fusarium*, en wel de meest giftige soorten. Na overleg met de Amerikanen, waar Iran deze bestellingen ook hadden geplaatst, kregen wij toen vanuit Den Haag een absoluut verbod op levering ! Zo kom je als onschuldig mycoloogje nog eens op de voorpagina van de New York Times of word je midden in de nacht uit je bed gebeld door CNN, om commentaar te geven. Dit als achtergrond bij het verhaal over de giftigheid van maïsgallen voor koeien. Soms zijn in een maïsveld heel veel kolven aangetast door de builenbrand. Je kunt dan niet zelden, tijdens vochtige en warme perioden veel door *Fusarium* aangetaste gallen vinden. De zwarte brandsporenmassa is dan plaatselijk rood of oranje gekleurd. Onder het microscoop blijkt die oranje kleur dan afkomstig van massale sporulatie van de *Fusarium*-soorten: slanke sikkelvormige sporen in meest slijmerige massa's. Ik kom dit verschijnsel ieder jaar wel ergens tegen en als het op veel maïsplanten voorkomt kunnen die, ook na inkuilen, voorzichtig gezegd, ongezond zijn voor het vee!*

Huub van der Aa

## Wijzigingen en aanvullingen in de 4e editie van "Het gallenboek"

Met deze nieuwsbrief is een digitaal document meegestuurd waarin de wijzigingen en aanvullingen voor de 4e druk van het gallenboek zijn weergegeven. Hans Roskam heeft na het uitkomen van het boek in 2009 alle wijzigingen en aanvullingen verzameld. De kritische gebruikers worden dan ook hartelijk bedankt voor het doorgeven van foutjes of het melden van nieuwe galveroorzakers! Het document wordt ook op [www.plantengallen.com](http://www.plantengallen.com) geplaatst.

## Floris Grotenhuis en zijn gallenboeken

Floris had in korte tijd (2008-2009) erg veel boeken over gallen verzameld. Eerst de boeken die hij nodig had om gallen op naam te brengen maar vrij snel werd het een hobby om alle boeken over gallen binnen te halen. Ze kwamen overal vandaan en in alle talen, zelfs in het Deens. 'Kijk eens' zei hij met trots als er weer wat binnen kwam '...uit 1800 nog wat'. Sommige boeken waren nooit gebruikt die moesten nog opengesneden worden. Met een speciaal mes sneed hij de bladzijden open. Niet wetend dat hij maar kort van zijn boeken zou kunnen genieten. (Hij overleed op 26 november 2009.) Ik hoop dat zijn verzameling bij diverse belangstellenden terecht komt.

Grada

P.S. Als in de lijst van boeken iets van je gading zit, neem dan eerst contact op met mij via de mail: [gallen@zeelandnet.nl](mailto:gallen@zeelandnet.nl).

## Om naar uit te kijken...Stompe schorsknopgalwesp

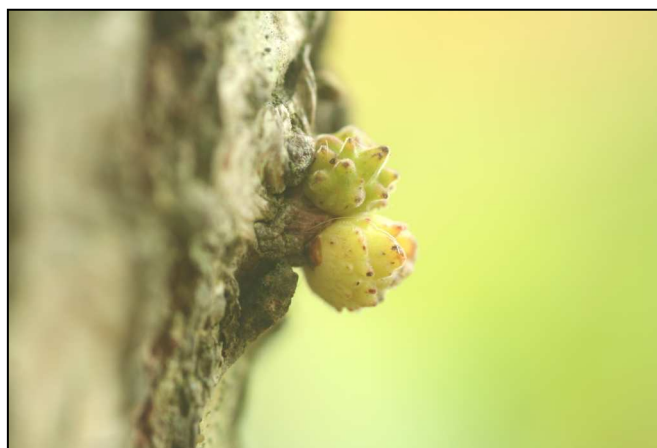
Afgelopen najaar (half september tot half oktober) vond ik achter mijn huis in Dalfsen de gal van de stompe schorsknopgalwesp (*Andricus gemmeus*) op zomereik (*Quercus robur*).

In de 4e druk van DvL staat dat deze oorspronkelijke Midden- en Zuid-Europese soort in 2008 voor het eerst is waargenomen in Westerschouwen (Zeeland). Vermoedelijk is de soort al veel langer in Nederland, want na even zoeken vond ik de gal op meerdere plekken rond Dalfsen (zie kaartje). Nadat ik verschillende mensen op de hoogte had gebracht vond ook Jojanneke Bijkerk de gal ook in de Hortus van Haren (Gr). Daarmee lijkt de soort over heel Nederland verspreid te zijn. Het is echter een lastig te vinden soort. En daarmee waarschijnlijk onderschat in de verbreiding.

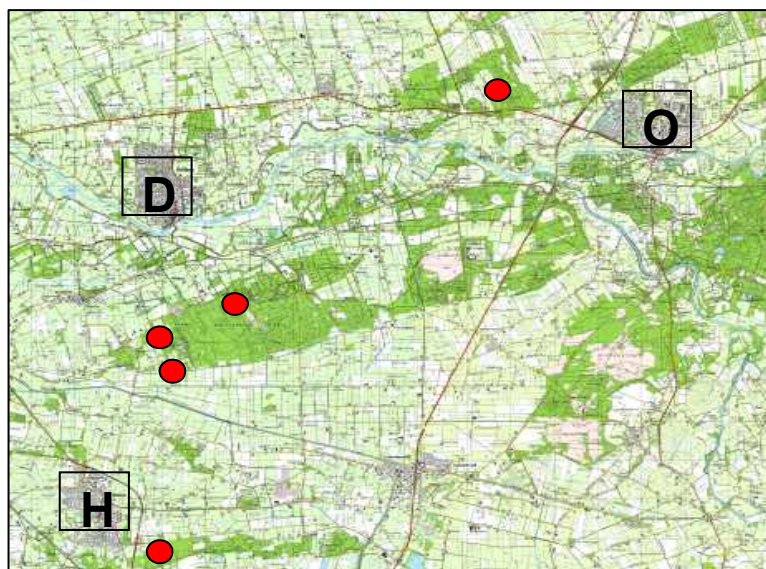
Je moet de gal zoeken op plekken waar sprake is van veel schaduwwerking. Juist op kwijnende takken en stammen waarop je niets verwacht is de gal te vinden. Ook zijn waarnemingen bekend aan de voet van jonge eikenplanten, welke beschaduwd worden door een grazige/kruidige vegetatie.

Het is een mooi vormgegeven gal die in de jonge fase geel/groen in de basis is en in de punten rood aanlopend. Later drogen de gallen in en worden ze bruin/geel. In de binnenzijde zit een harde, eironde binnengal. Veel zoek plezier komend jaar!

Roelof Jan Koops



Stompe Schorsknopgal (*A. gemmeus*) op zomereik.



^^Stompe Schorsknopgal (*A. gemmeus*) ingedroogd.

<<< Kaart met verspreiding van de soort rond Dalfsen (D) Ommen (O) en Heino (H).